



ЗАМАН



Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Жыйылыу

РФ-ни Правительстволу комиссиясында СКФО-ну социал-экономика айныуу не халга болгъанына къаралгъанды

Россейни премьер-министри **Дмитрий Медведев** Магас шахарда Шимал-Кавказ федерал округну социал-экономика айныууну вопрслары жаны бла правительстволу комиссияны жыйылыуун бардыргъанды. Анда РФ-ни «Шимал-Кавказ федерал округну айнытыууну» 2025 жылгъа дери жарашдырылгъан къырал программасы 2016 жылда къалай толтурулгъанына къаралгъанды, аны эсеплери чыгарылгъандыла, 2017 жылгъа белгиленген ишле сюзюлгендиле.

«Саулай алгъанда, округда хал игиленгенди, ол битеу регионлада да эсленеди. Алай проблемала бардыла, ол санда округда ишсизлени саны битеу къыралда бек уулуладан бириди. Биз ол кемчиликлени кетериу бла юреширге керекбиз. Барыбыз да бирге къурай тургъан жангы социал инфраструктура да кеп къоранчла излейди. Регионланы бюджетлерини аны жалчтыргъа къол-

ларындан келмейди, ала ахча къытлык сынайдыла. Ол болумну тюрлендирир ючюн а бек алгъа производствону айнытыргъа керекди. Экономиканы артыкъда файдалы бѐлюмлерине эл мюлк, аш-азыкъ, жарашдырыууч, женгил промышленность эмда туризмни, солууну къурауну, саулыкъну ючлендириуну бѐлюмю да саналадыла», - деп чертгенди Дмитрий Медведев.

СКФО-ну юч республикасында турист кластер къуралады, ол санда Къабарты-Малкъарда «Элбрус» ВТРК. Курортланы, канат жолланы, лыжа трассаланы, къонакъ юйлени, башха инфраструктура объектлени къурулушлары андан ары бардырыладыла, деп белгилегенди премьер-министр

«Къырал программаны экинчи кезиуиюно баш борчу – предпринимательликге тутхучлулукъ этиудю, инвестициялагъа жол бериудю. Алай бла жангы предприятияла ачылыккъ-



дыла, адамла иги хакъы болгъан иш табаллыккъдыла, регион бюджетлеге уа налогладан къошакъ файда тюшеиркиди. Федерал арадан болушлукъ ахчаны Кавказда производство кооперацияланы онгларын эсге алгъан, керти да хайырлы эмда тынгылы жарашдырылгъан проекте алыргъа тийишлидиле...», - дегенди РФ-ни Правительствосуну Председатели.

Жыйылыууну ишине РФ-ни Правительствосуну Председателини орунбасары **А.Г.Хлопонин**, Россей Федерацияны

Президентини СКФО-да толу эркинлик келечиси **О.Е.Белавенцев**, Россей Федерацияны Шимал Кавказны ишлери жаны бла министри **Л.В.Кузнецов**, РФ-ни транспорт министри **М.Ю.Соколов**, РФ-ни эл мюлк министри **А.Н.Ткачев**, РФ-ни урунуу эмда социал къоруулау министри **М.А.Топилин**, регионланы башчылары, ведомстволаны келечилери къатышхандыла.

www.government.runy
материалларына кѐре.

Тюбешу

Къабарты-Малкъарда кадрланы хазырлаууну, аланы усталыкъларын кѐтюрююню амаллары сюзюлгендиле

Тюнене КъМР-ни Правительствосуну ююнде республиканы премьер-министри **Мусукланы Алий** РФ-ни Урунуу эмда социал къоруулау министрствосуну Професионал стандартланы системасын айнытыуу жаны бла илму-излем институтуну директору **Иван Волошин** бла тюбешгенди. Ушакъны кезиуиюнде кадрла бла болумну игилендириуну, регионну экономикасына специалистле хазырлауагъа жалынчакъсыз багъа бериуну бир системасын къурауну, усталыкъны ъсдюрюуде шендюню заманнга келишген низамны хайырланыуну баш мадарлары сюзюлгендиле.

РФ-ни Президенти Владимир Путинни «Къырал социал политиканы жашауда бардырыуу жаны бла мадарланы юсюнден» 2012 жылда 7 майда чыгарылгъан 597-чи номерли Указында белгиленген жумушладан бирин тамамлар муратда профессионал стандартланы тизмесин жарашдырыуу эмда къабыл этиуу жаны бла иш бошала



турады. Квалификациягъа жалынчакъсыз багъа бериуну Россейде къурала тургъан системасы урунганланы бла иш бериучюлени араларында урунуу

халланы къыйматларын кѐтюрюрге итинирге кѐллендирикди.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Себеплик

Жазылыууну онкюнлюгю

Хурметли жамауат!

Ончюнчю октябрден башлап жыйырма ючюнчю октябрге дери Къабарты-Малкъарда жазылыууну онкюнлюгю бардырылады.

Ол кезиуде сизни 2017 жылны биринчи жарымына бир къауум ара эмда жержерли изданиялагъа учуз багъала бла жазылыргъа онгугъуз боллукъду.

Бу ахшы амалны ычхындырмагъыз. Связьны битеу почта бѐлюмлеринде сакълайбыз сизни!

КъМР-ни Почта связьны федерал управлениясы.

Эл мюлк

Тирлик къууандырады

Къабарты-Малкъарда эл мюлк битимлени тирлигин жыйыу эм оруу барады. Бу бѐлюмюно ишине къарагъан министерстводан билдиргенлерине кѐре, тирлик озгъан жылдан къайда игиди. Бегирекда нартюх къууандырады. Бюгюнлюкде аны жартысы жыйылгъанды, былтыр бла тенгешдиргенде, хар гектардан 12 центнерге аслам ууулады. Чѐплеу, мал ашыкъ мирзеу, жемиш ъсдюргенле да бай тирлик алгъанлары белгиленеди.

Саулай алып айтханда, аграрийле быйыл жерге салгъан къыйынларындан 950 минг тоннадан артыкъ мирзеу эм мал ашыкъ мирзеу алыр умутлудула. Ал тергеулеге кѐре, 400 тонна жемиш, 130 тоннадан аслам кѐгет жыйыллыккъды.

Тапландырыу

Жашау-турмуш

юйордеча боллукъду

Сабийни эркинликлерин къоруулау жаны бла «Намыс» деген арада жангыртыуу ишле бошала турадыла. Анга ырысхы болушлукъну Къабарты-Малкъарны Урунуу, иш бла жалчытуу эмда социальный къоруулау министрствосу бла белгилли жырчы Сати Казанова башчылыкъ этген «Маданият бла жашау» атлы жандауурлукъ фонд жалчтыхандыла.

Мында баргъан журулуш ишледен сора жангыртылгъан араны ариулугъу кѐзню къууандырырча этиледди. Айбатлыкъны излемлерине кѐре тамамланган ремонтдан сора, отоуланы къабыргъаларына жабышдырылгъан тюрсюню къагъыт, гипс оюула, жангы эшикле, терезеле, жарыкъ сабий отуула, кийим сакълагъан жерле кертиси бла да сабийлеге уулу саугъа болгъандыла.

Арада баргъан жангыртыуу ишле бошалсала, мындагы жашау-турмуш юйордеча боллукъду.

ПАРЛАМЕНТ

Жер-жерли самоуправление органланы ишлерин кырау – Шалушканы юлгюсюнде

Шалушка элде КъМР-ни Парламентини Законла жарашдыруу, кырал кырулуш эм жер-жерли самоуправление жаны бла комитети «РФ-де жер-жерли самоуправленияны иш кырауу битеулю принциптерини юсюнден» 2003 жылда 6 октябрден Федерал законну толтурууда чыкыган чырмаулары юсюнден» деген темага кенгеш бардырганды. Анга Парламентини спикерини орунбасары Жанатайланы Салим, «КъМР-ни муниципал кырауларыны совети» ассоциацияны таматасы Максим Панагов, депутатта, Чегем районну элдерини башчылары да кыатышхандыла.

Жыйылыну ача, Законла жарашдыруу, кырал кырулуш эм жер-жерли самоуправление жаны бла комитетни башчысы Борис Мальбахов бююнлюкде Кыбарты-Малкъарда жер-жерли самоуправление иш кырауу жаны бла тынгылы система кырауларганын чертгенди. Республиканы Парламентини бу темага энчи магъана береди. Анга аталып дайым да жыйылыула, «төгерек столла», «комитетини сагъатлары», «правительстволу сагъатла», семинар-кенгешле бардырыладыла.

Жер-жерли самоуправленияны иш кырау жаны бла вопросла толтуруучу власть органлага энчи магъаналыдыла. Бютюн да ол кыралыбызны социал сферасын, мюлк экономикасын байыкыландыруу баш мадары болганын эсге алсак. Алай, жарысууга, бююнлюкде ол толту кючю бла ишлемейди.

КъМР-ни Парламентинде бардырылган тобешууден сора белгиле болгана

ныча, элени башчылары ачыклаган проблемала, кемчиликке битеу муниципалитетледе да бирчидыла. «РФ-де жер-жерли самоуправленияны иш кырауу битеулю принциптерини юсюнден» Федерал законну жашауда бардырырга, жер-жерледе властылгага салынган борчланы толтурууга ачча жетишмегени чырмайды. Аны элени башчылары барысы да айтадыла, бу закон битеу кыралда да ол сылтау бла толтурулмайды, дегенди кесини сезюнде Борис Мальбахов.

Аны бла бирге жер-жерли власть органла, ол санда представительный, толтуруучу структурала да, эли социал сферасын бла экономикасын айнытуу ючюн жууаплыдыла. Комитетни башчысы айтханыча, эли администрациясыны таматасы халккы жашауу болумларын тапландырырга борчлуду. «Ол кемчиликке кимден да иги биледи. Бююнлюкде адамланы политиканы, демократияны айнытуу



вопрослары жарыспайдыла, власть органла аны социал-жашауу болумларын иглендирмегенлери чамландырады», дегенди ол.

Борис Мальбахов Шалушка элде федерал законну жашауда бардыруу жаны бла иги сынау жыйышдырылганын чертгенди. Кенгешини мында бардырырга деген оюну да аны ючюн этилгенди. Элде бююнлюкде 11 минг адам жашайды, ала 18 миллетли келечилеридиле.

Бу вопрос бла байламлы баш докладчы эли администрациясыны таматасы Хачим Кунижев этгенди. Ол юч жылны ичинде тамаланган жумушлагга энчи магъана бергенди. Култура юйю, школну, эли ичинде жолланы тапландырырга кюлдун келгени бла бирге, пассажирлени жюрютюу,

кир-кипчикни кетериу бла байламлы вопросла да тамалангандыла. Спонсорланы болушлуклары эм тюрлю-тюрлю фондладан ачча жыйышдырылганыны хайрындан 7 юйюрюн жашауу болумлары иглендирилгенди, жаюу кепюру ишленгенди, жангы микрорайонда трансформатор салынганды, урууда ёлгенлени хурметине, устазлагга, эл мюлкде ишлегенлеге эсгермеле орнатылгандыла.

Жаш адамла элден кетмез ючюн арт юч жылда алага арендага 5-10 гектар жер колешингенди. Администрация гиче эм орталык бизнесни айнытууга энчи магъана береди: арт жылда 508 предприниматель бла 73 арендатор эсепге алынганды.

Жууук заманда уа Ци-

пинов атлы орамда газ быргыла салырга, орамлада чыракыла орнатуу жаны бла проект-смета документлени хазырларга, кыбырланы буруун тапландырырга мурат барды.

Хачим Кунижев законну толтурганда тюбеген чырмаулары юсперинден да айтханды. Бек алгга ала жер-жерли самоуправленияны экономика мурдорун кючлеу, полномочияланы юлешуу бла байламлыдыла. Ол билдиргенича, техникага, инвентаризацияга, жашауу фондуну эм коммунал мюлкю объектерине паспортла хазырларга ачча жетишмейди. Дагыда жерлени чеклени тохташдырууда да кемчиликке аз туююдюле. Докладчы оюм этенича, муниципал мелликде болган ырысхыны бла ин-

женер инфраструктураны юлешуу жаны бла низамны кийириге тийишли.

Ол энергияны багъаларын тохташдыруу юсюнден да айтханды. «Сууну жерден чыгарганда 1 квт/ч ючюн биз 2 сом 47 капекни орунну, ичер сууну хайырланганча, 5 сом бла 80 капек төлейбиз. Ола техника жумушлагга саналырга керекди. Алай бла адамлагга сууну багъасы бек уллуду. Аны хатасындан борчла жыйылгандыла, энергияны берген компания насосу ишин тохтатып, халкдан борчну сюдно болушлугу бла жыйды», деп чертгенди эли башчысы.

Тюбешууге кыатышханла налогла салыу, жаш төлюню юйретуу, гражданды бир-бир кырауларына социал болушлук этиу жаны бла вопросланы кетюргендиле. Депутатлагга соруулары да болганды. Алага жууапла бере, Жанатайланы Салим социал политика жаны бла законланы ангылатханды. Кенгешде айтылган предложения эсге алынып, жууаплы органлагга эсгертуле кыбыл керюлгендиле.

Жыйылыну ахырында Борис Мальбахов КъМР-ни Парламентини мындан ары да жер-жерли власть органла бла байламлыкланы кючлегенлей турлугун белгилегенди.

Люба БАТЫРОВА,
КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Башламчылык

Комсомолну ветеранлары биригедиле

Комсомолну ветеранларыны советин кырауу оюм аны 95-жыллыгына аталган жыйылыуда айтылган эди. Алай алгга аны жашауда бардырырга онг чыкмагъанлай турганды. Бусагъатда Россей, Совет Союзга кирген башка кыралла да комсомолну 100-жыллыгын белгилерге кыстау хазырланадыла.

Аны ючюн а аны ветеранларыны советин кырауу бла байламлы соруу жангыдан кетюрюлюк, СНГ-ны башка кыралларынча, бизде да ветеран организацияла ишлеп тебирегендиле.

Бу башламчылыкны бизни республикада да кыбыл кергендиле эм бир кыауу заман мындан алгга Нальчикде Комсомолну

ветеранларыны республика совети кыралган эди. Бу кюнледе уа Комсомолну ветеранларыны Нальчик шахар округда жер-жерли жамауат организациясы кыралганды.

Комсомолну ветеранларыны республика советини таматасы **Александр Жигатов** билдиргенге кере, КъМР-ни Башчысы



Юрий Кокос бу башламчылыкка ыразы болганды. Аны власть структураланы жанларындан себеплик этилгенди. Муратыбыз жаш төлюню юйретууду, ол гражданды ишлеге тири кытыгырча, кеп миллетли кыралыбызда мамырлык, келишулюк сакъланырча этиуду. Биз сабийлени патриот сезимледе, ариу ниетледе ёсдюрюрча жер-жерли самоуправление органла, жаш төлю жамауат организацияла, спорт, маданият учрежденила бла байламлыкла жюрютюрге борчлуду, дегенди ол.

Андан сора селешгенле да айтылганын кыбыл кергендиле. Ала, арт 20-25 жылда жаш төлю бла киши

ишлемегенин, ол угъай, юйретуу ишге кеп уу кюлганын черте, аны терс жанына бурууга кюрешгенле кеп болгъанларын белгилегендиле.

- Бусагъатда төгереке кыан төюу, зорлык, артыкчылык, не да этип байыкъланыу жайылыдыла, дегенди **Юрий Шурдунов**. - Хау, экономикабыз аягы юсюне сюеле турады, алай жаш төлюню патриот ниетде юйретууге аслам эс бурууга тийишлиди. Анга шёндю кыйгырмасак, кыралыбызга тамбла не боллугу белгисизди. Бизге бир жанында турууга жарамайды.

Жыйылганла жаш төлюню ариу юйретуу ишде уллу сынамларын, билим-

лерин, кырауларын да аямазлыкларын билдиргендиле.

Андан сора ала бирча кюл кетюруу бла Ветеранлары советини Нальчик шахарда бёлюмю кырагандыла. Ызы бла аны президиуму айырылганды, анга онбир адам киргенди. Анга башчылык этерге уа **Байчеккуланы Нина** сайланганды. Аны орунбасарларына уа **Али Сано** бла **Валерий Шипилов** салынгандыла. Президиуму сыйлы башчысыны кылуугу а **Юрий Шурдунов** толтурлукду.

КУЛЧАЛАНЫ
Зульфиа,
Суратла авторнудула.



КОНФЕРЕНЦИЯ

Халкъ фронт къайда къыйын эсе да - андады

Нальчикде Профсоюзланы ююнде «Россей ючюн» халкъ фронт» (ОНФ) Битеу-россей жамаут къымылдауу Къабарты-Малкъарда регион бѐлюмюню конференциясы болганды. Анга ОНФ-ни регион штабыны бла ревизия комиссиясыны членлери, регион ишчи къауумла, РФ-ни Президентини ышангылы адамлары, федерал экспертле, жамаут организацияланы, толтуруучу власть органланы, басма органланы келечилери къатышандыла. Анда РФ-ни Президентини адамларыбызны жашауларын игилендириу жаны бла буйрукларынын, май указларын къыйматлы толтуруу жаны бла ОНФ хазырлаган амалла сюзолгендиле, регион штабыны бла ревизия комиссияны къаууму айырылганды, ОНФ-ни кезулюю съездине делегатла сайлангандыла.

Жыйылынуу ОНФ-ни КъМР-де бѐлюмюню председатели Николай Маслов ачханды, ызы бла аны сопредседатели Хутуйланы Люба, ишчи къауумланы башчылары да сѐлешгендиле. Ала тамамлаган эмда тамамланыргъа керекли ишлерини юсюнден айтхандыла, предложенила да бергендиле.

«Жамаут эм власть: тюзонлей сѐлешу» деген ишчи къауумгъа башчылык этген Хачим Шогенов баш борчларына республикада къоркъуусузлукъну жалчытыугъа себеплик этиуню санаганды, анга не къошумчулукъ этгенлерин да айтханды. Толтуруучу власть органлагъа, муниципал къуралууланы администрацияларына деп жарашдырылган эсгертиулени да туура этгенди, ол санда ачыкълыкны концепциясын къабыл кѐрюрге, «Емюрлюк от» мемориалны папсортациясын бардырыргъа, аскер къабырлары хар биринде да мемориал белги орнатыргъа. Анда уа къабырла, эсертмеле ючюн да жууаплы болгандыла атларын жазаргъа.

Хачим Шогенов дагында бир предложениларын туура этгенди: «Победа» неда «Родина» кинотеатрладан бирин ветеранлагъа берирге.



«Социал тюзлюк» деген ишчи къауумну башчысы Фатимат Амшокова уа къолайсызлагъа болушлукъ этиу эмда саулукъ сакълау не халда болгандыларына, дарманла къалай берилгенлерине эмда къалай сатылгандыларына дайым кѐз-къулакъ болгандыларын, спорт залланы эмда комплекслени тинтгенлерини юсюнден шарт юлгюле келтирип айтханды. Бу ишчи къауум жарашдыргъан предложениланы да туура этгенди. Аладан бири - кѐп сабийли юй-юрлеге жер участкала, жашау болушларынын игилендириге адрес социал болушлукъ беруно амалларын тынч этиудю.

«Биз кѐп тинтиуле бардыргъанбыз, жер юлюшлени арендагъа беруно болжалын, бек аздан, он жылгъа созаргъа кереклисине тюзонгенбиз. Аны бла бирге асламлы спортну айнытыу жаны бла салынган борчланы толтуруу ючюн, школ эмда студент спорт клубланы кѐбейтиуню юсюнден республикалы программа жарашдырыуну эмда аны жашауда бардырыуну тийишли кѐребиз,-дегенди Фатимат Каралбиевна.

Инвалидлеге онгла къурауну юсюнден да энчи тохтап айтханды ол. Дагыда жаш тѐлю бла ишлеуню игилендириу жаны бла да магъаналы предложенила бергенди.

Экономика жаны бла ишчи къауумну башчысы Альберт Кильчуков а республиканы къолайлыгын кѐрюрюу жаны бла оюмларын туура этгенди. Ол элнерибизни, шахарларыбызны санитар халлары артыкъ

жети предложение бергенин айтып, аланы къабыл кѐрюрлерин тилегенди.

«Хар кюннюгъу жашауну къачествосу» деген ишчи къауумну башчысы Александр Ордашев а ала адамланы осал юйледен кѐчюрюу, Нальчикде жоллагъа ремонт этиу эмда тапландыруу жаны бла жумушла бла кюрешгенлерини, мекамланы подвалларында санитар болум, лифтле бла байламлы эмда башха проблемаланы тинтгенлерини юслеринден хапар айтханды.

орунларына Отарланы Артур, Евгений Бакаев, Мокъаланы Тенгиз, Татьяна Фѐдорова, Ирина Юдина сайлангандыла. ОНФ-ни регион толтуруучу комитетини башчысына бир кибик ыразылыкъда Евгений Бакаев айырылганды.

Конференцияны председатели Халкъ фронтну съездине регион бѐлюмюню башчылары барлыкъларын билдиргенди.

Ахырында Халкъ фронтну ЮФО-да департаментини келечиси Павел Филатов сѐлешгенди. Ол Нальчик



аламат болмагъанларын да эсге салганды. Артыкъда Жылы –Сууну тийресине эс бурургъа кереклисин айтханды. Ары башха республикаладан келтирип кир-кипчиклерин тѐкген кезиуле болгандыларын да чертгенди.

«Билим беруу эмда маданият – миллет энчиликни мурдору» деген ишчи къауумну башчысы Хутуйланы Люба да Прохладна районда 8-чи номерли орта школгъа тынгылы ремонт этилирге кереклисин эсгергенди эмда жыйылгандылары эслерин Яникой элде музыкалы школну жабар план болганына бургъанды. Ишчи къауум башда айтылган кемчиликлени кетериу жаны бла

«Бизни кѐргюзтюубюз бла иги кесек иш тамамланганын таукел айтыргъа боллукъбуз. Алай халкъны жарсытхан кемчиликле алыкъа кѐлдюле, аны себепли мындан ары ишибизни бютюн тири бардырыргъа тошерикди», -дегенди ол.

Конференцияны кезуиюнде бу жамаут организацияны санына кирген бир къауум адамгъа Битеуроссей халкъ фронтну грамоталары берилгендиле.

Регион штабдан кетгенлени эмда жангыдан аны санына киргенлени атлары да туура этилгенди. Фатимат Иванованы, Вячеслав Мининни, Галина Егорованы, Мухарби Маремуконву, Мухамет Элмесовну

де социал объектледе болгъанын, «Кюн шахарны» да кѐргенин, Тырнауузгъа да барганын айтханды. «Керти да иш кѐллю, алгъа итинген республикада болгандыла. Алай кемчиликле жокъдула деп да айталлыкъ туююлме. Аланы властылагъа туура этиу, кетерилгенлерин бла къалгандыларын тинтиу бизни борчубузду», -дегенди.

Регион бѐлюмюню ишини юсюнден айтханда, федерал инспектор ол жалаанда Шимал Кавказда угъай да, битеу Россейде да ахшыланы санындады, деп чертгенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

Къайгырыу

Солурга, бакъдырыргъа, компьютерге юйренирге да онг барды

КъМР-ни Урунуу, иш бла жалчытыу эмда социал къоруулау министрствосу уллайгъан, къыяулу да адамланы жашауларын бир кесек окъуна женгилетир ючюн кѐп тюрлю мадарла этеди. Алай бла озгъан бараз кюн Черек районну Къашхатау элинде алагъа деп энчи юй ачылганды.

Ол мекам бар эди, анда уллайгъан адамла да тура эдиле, алай ол бек осал халда эди. Анга сейир этерча да туююлдо, ол 1953 жылда ишленген эди. Бек алгъа анда райисполком, типография, артада уа школ да болгъан эдиле.

Сентябрь, октябрь айлада уа мекамгъа тынгылы ремонт

этилгенди. Аны башы жангыдан жабылганды, тышы омакъ сюртюлгенди, поллары, сантехника толусунлай алышындырылгандыла. Энди социал болушлукъ берген арада врач, медсестрала да бардыла. Келир жыл а алагъа жангы медицина оборудование да берирге дегендиле.

Бери саулукъларын кючлендириге, солургъа республиканы битеу эллеринден да уллайгъан адамла келедиле. Инвалидлеге да онгла къурауу болгандыла. Ала мекамны ичине къыйналмай кирликдиле, битеу жумушларын да анга кѐре тамамлаулыкъдыла.

-Бу арагъа ай сайын 20-25

адам келип, жыйырма бла тѐрт кюнню ичинде туруп кетерге боллукъду. Аланы кюннге тѐрт кере ашатабыз. Суюгенле компьютерге да юйренилди. Ыразылыкъларына кѐре, республиканы айтат жерлерине, Аушигерде дарман суулагъа да элтебиз. Агъачха окъуна да барып, лѐкыла, сангырау къуакъла да жыйдыла, ингри сайын тепсеуле, концертле, тубешиуле кырауыбыз. Керек болса, терк социал болушлукъ да беребиз.

Арада сексен беш адам урунады, отуз бири уа элде юйлеге барып ишлендиле. Битеу да районда бизни эсебизде 205 адам барды.



Он жылны ичинде быллай тынгылы ремонт этилмегенди. Аны ючюн КъМР-ни урунуу, иш бла жалчытыу эм социал къоруулау министр Тубейланы Альбертге жюрек ыразылыкъларыны билдиребиз,-дегенди араны таматасы Улбашланы Миналдан.

-Бир къарагъыз къалай аламатды мында. Бир затха съл-

тау табарча туююлдо. Хар жерде да тазалыкъ эсленеди, врачла, медсестрала да ариу тили адамла. Биз бир зат тилесек, аны олазгъат толтурмай къыймайдыла,-дейди Прохладна райондан келген Наталья Михайловна Терещенко.

ДАЛХАТЛАНЫ Л.

Юбилей

«Окьутууда, литература илмуда жюрек ыразылык тапханма»

РФ-ни бийик профессионал билим бериуюню сыйлы кьулукьчусу,
КьМКьУ-ну орус эм тыш кьыраллы литература кафедрасыны профессору
Тетуулары Инзрелни жашы Борисге бу кюнледе 70 жыл толады.

– Борис Инзрелович, сизни «Карачаево-балкарская авторская поэзия второй половины XIX – начала XX века» атлы китабыгызда бизни адабиятыбызга, орусча айтканда, младописьменная деп айтыу арталыда терсди дейсиз.

– Хау, тюз белгилейсе. Китапта аны энчи чертип айтырга излегенме. Младописьменная деп кеси кесибизни эншиге тюшюрюп турганыбызны терсге санайма. Кязим адабиятыбызны башламчысы туюлду, ол кьуралгъан ахшы төрелени андан ары бардыргъан акьылманды.

Мен сизге университетде бурункугу литератураны курсун окьугъанма, эсинге тюшюрюк Гомерни. Кьураллыкмы эди ол аллай тамаша поэмаланы, анга дери бу жаны бла бир торлю төре болмаса? Не хазна. Бизде да тюз алай. Кязимге дери Дауут хажи, башхала да кюрешгендиле жазыу иш бла. Мечи улу уа фольклор эм авторну жер жюзюнде кесилигин ангылап тебиреген урумланы ахырына жетдиргенди. Бу төрени айныта, автор поэзияны кьурагъан башламчыды ол. Андан арысында башха кезиу башланады – арта аны бек бийик белгиси Кьайсын боллукь кезиу.

– Белгилесича, бизни литература озгъан жыллада жетимли болгъанды, авторланы сейир чыгъармалары, жамауатны кьууандыра, бир бири ызларындан дуня жарыгын көргендиле. Бюгонню окьуучу уа бу жаны бла бир кесек кьытылык сынап турмаймыды?

– Кьайсын, Керим, Танзила, поэзия амалланы уста хайырланып, жангы белгиле, сыфатла кьурап, адабиятны алай

Борис Инзрелович 1981 жылдан башлап отуз жылдан артык заманы университетни тыш кьыраллы литература кафедрасына таматалык этгенди. Бир ненча жылны Филология институтну илму иш жаны бла директоруну орунбасарыны кьулугун толтурганды. Бийик кьурауучу хунерлигини хайырындан ол кезиуде аны башламчылыкы бла беш халкыла аралы конференция бардырылганды. Грантла жаны бла иш да тиргизилгенди.

2009-2010, 2012-2014 жыллада РФНФ-ни грантларына тийишли болуп, Тетуу улу, профессор Кучукланы Зухура илму кьа-

уум бла бирге орус эм малкьар тилдеде Кьулийланы Кьайсынны чыгъармаларыны академиялы толу жыйымдыгын зарфха хазырлагъандыла.

Андан сора да, ол жюзден артык илму эм илму-методика статьялары авторду. Аны «Карачаево-балкарская авторская поэзия второй половины XIX – начала XX века: генезис, жанровые особенности, поэтика» деген монографиясы уа 2007 жылда дуня жарыгын көрюп, адабият илмуузуни иги да алгъа атауна себеплик этгенди.

Биз да бу кюнледе Тетуу улу бла ушакь бардыргъанбыз.



Бирге ишлеген нөгөрлери бла.



Солдан оннга: кьарындашла Хадис, Алим, Борис, Харун.

көтюргендиле, ызларындан келгенле ол бийикликке алыкыа жеталмагъандыла. Жангы адамла ол даражагъа келаллык туюлдуле дегенлигим туюлду, тюз ангылагъыз. Кьайсын да бир кюнне Кьайсын болуп кьалмагъанды, закийле хар төлюден чыгып бармайдыла. Жашауда хар зат заманга көредди. Уруш, сюрюн, кьатышылык, кьытылык – ол кезиуде сёзю аурлугъу, магъаналыгы бютюн теренирек болады.

Кертиди, Кьайсын поэзияда, Зейтун бла Алим прозада этгенлерин, жарсыугъа, бюгонлюкде кьайтарлыкыла жокьну орунундадыла. Аладача тынгылы, басымлы сёз бек керек окьуна болуп турады. Алай адабиятыбыз ала бла кетди деп жүнжурга жарамас. Бардыла ышандыргъан жангы атла, көп туюлду эселе да.

– Огъарыда сагъындырган китабыгызга кьайтайыкь. Сиз анда озгъан ёмюрлени постлерине поэзия ышанылы тибруна эди, дейсиз. Бюгонню поэзияны аллай онгу боллукьмуду?

– Ахмадулинаны, Евтушенко, Вознесенский эм алача бирси постлени чыгъармачылыклары жашагъан, улудан эшитилген заманла, сёзсюз, тарыхка кеткендиле. Окьуучу башха дунягъа бурулгъанды – интернетни кескилигинге. Окьууну качеству да тюрленгенди.

логияла да тюз алай болуп кьаллыкьдыла. Хар зат торлене барады, жеринде бир зат да турмайды, сёзсюз, дунягъа, жашаугъа кез кьарамла да ол санда.

Киталны юсюнден кьайтып айтсагъ а, бардыла окургъа суйген жаш адамла. Ала бла ахырда кьолларына китап алырга суймегенлени араларында башхалыкны юсюнден сагъынрыгъа да керек болмас. Сёз ючюн, семинарлагъа келген студентлени алсакь окьуна, аланы асламысы чыгъарманы юсюнден дерсликде, интернет сайтлада жазылгъанны окьуп келедиле, текстлени уа билмейдиле. Ол а ресторанга барып, аш-сууну тизмеси жазылгъан китапчыкыгъа кьарап, мен не иги сыйландым деп кетгенчады. Былай барса, сен айтхан даражаны не хазна кьайтаралырыбыз.

– Бюгонлюкде билим бериуде ЕГЭ система тири бардырылады. Сиз аны көрюмдюлерин, эсеплери андан ары окьуу процесде файдальдыла деймисиз?

– Биз башхаланы кьапталын кийгенбиз да, аны тешерге ашыкьмайбыз. Мени оюмуна көре, гуманитар илмулада ЕГЭ-лени көрюмдюлерине көре эсепле чыгъаргъан тюз туюлду. Аны кьой, мында ала заранлы окьундыла. Нек дегенде адабиятны, тилни юсюнден айтканда, жаланда жорукьладан сора да, сөзере, ангыларгъа, сөзере керек болады. Шарт илмулада, ким биледи, аны хайыры да болур.

– 90-чы жылланы ал кезиулерини поэзиясыны юсюнден айта, сиз жамауатны бирлигине инандыргъан утопия система, тамблагъы конню жарыкьлыгына ышаныу олууп, социофобия сезим туугъанды дейсиз. Бюгонлюкде да аллай кьоркьуу, экили болуу жерин табып турмаймыды?

– Бингы жашаудан юлго келтирейим. Анабыз 2000-чы жылланы ал кезиулеринде бу аман заманла дегенин кьылатуучу эди. Нек айтып тураса алай, кьарачы, биз, сени жашарып, кьызларынг, юйоруле, ишибиз, юйюбюз, машиналарыбыз да бар, деп сорама. Ол а хау, тюзсе, хар зат да барды, алай жюрек тынчлыкь жокьду, деп жууаплагъан эди.



Бусагъатда ашарыкь, кирик да топлатолуду, алай ышанылулкь, тынгылы мурдор болмаса, ырахатлыкь табылмайды. Бюгонлюкде уа ала жокьдула. Ма ол болумла туудургъандыла кьайсы заманлада да сен сагъынган социофобияны.

– Бусагъатда кьыралда оппозиция бармыды, сизни ономугъузга көре?

– Ол кьарыусузу. Былайда башханы юсюнден айтырга излейме, адабиятха буруп. Оппозиция болурга керекди, нек дегенде уллу литература не заманда да кьажуу туруудан жаратылгъанды. Пушкин, Лермонтов, Байрон неда Сталинини заманында кьаламларын сынагъан жазычула – была барысы да оппозицияда болгъандыла.

Алай бюгонлюкде ол кьаршылыкь тюз, керекли жанына бурулуп ишлерге тийишлисин көпле унутуп кьоядыла. Жарсыугъа, шендо керти, оюмлу оппозиция жокьну орунундады.

– Сиз Аллаха ийнаныу адамны аман кьылыкьдан тыйылыу, сый-намысны тутуу дегенча затлагъа кьаты бойсундурады, деп да жазасыз.

– Алаха ийнанган адам төгерегинде жашауу жюрегинден ётдюрюп, алай оюм этерге борчлуду. Ийнаныуунг – ол сени чеклеген ёлчемди, энчи барометр. Хар адам артка кьарап, атламын алай этерге керекди. Адежли инсанни Аллахы жюрегини жашырын мойюшонде сакьланады. Жангы зат айтмам, алай хар бирбиз кьатыбыздагына болушукь тапдырып, адет-төрелерге көре жашасакь – ол ийнаныду.

– Сиз а алай жашалаямысыз?

– Кюрешеме, алай болаламамы, болалаймамы, билмейме.

– Билимге талпынган уллу юйюрге ёсгенсиз: төрт кьарындаш, алты эгеч. Окьуу жаны бла ким кёл этдире эди сизге?

– Атабыз Инзрел. Ол кеси да билимни адам болгъанды, кёчюнчю Черек районну финансла бёлюмюне таматалыкь этгенди. Кьыралда халны юсюнден халпарлы болурга суйюучу эди, «Правда» газетни передовицасын хар заманда ахырына дери окьуп тургъанды.

Бирибизни окьуудан тыймагъанды. Бир кезиуде юч-төрт студент юйден университетте чыкьгъан заманла болгъандыла. Тынч туюлду эди атабызга, анабызга да, алай ала не амал бла да бизни билим алырыбызга себеплик этгендиле.

– Юбилей кюнледе эсепле чыгъаргъан да бир торлю төреге айлангъанды. Сиз бу жаны бла не айталыкьсыз?

– Жашауу барады. Озгъан он жылда не зат этген эсем да, саулай муратыма жеталмагъан эсем да, ыразыма. Мен жашаууму окьутуугъа, илмугъа жоралгъанма дегенча омакь сөзлени суймейме. Ишлегенме, кьыйыным ючюн гыржын хакь алгъанма.

Былайда бир кюкюлю иш эсиме тюшеди. Коллегам Джамалдин Кокоев деген кьызыны санында Югославияда болгъанында, ол орамда шитикде кечинген бир кьартны көргенди, жарсып, сиз битен жашауугъузу былаймы ётдургенсиз, деп соргъанды. Ол а угъай, битен жашауум алыкыа ётмегенди, деп жууаплагъанды. Аны айтаным, кьыйыным, тынчымы болады, хар зат адам ол болумланы кьалай сезгенине, ангылагъанына көредди. Аны себепли бек магъаналы зат – ол жюрек ыразылыкьды. Окьутуу иште, адабият илмула аны тапханма.

Ушакьны ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат бардыргъанды.

Сабийлигин сюрюн мухад этген төлүөдөн болса да, жарыктылыгы Ахматны поэзиясына жеткен назмучу не хазна табылсын. Ана тилибизде ариу, жөнгил, башхалага ушамаган суратла кыраган поэти ол.

Жашаудан, адамдан тасхалы зат жокьду жер юсюнде. Аланы ариу бетлерин Ахмат көп назмуда ачады. Ол кьанатлы сөзледен бири «Манга ариу сөзле айт» деген назмусуду. Ол, жыр болуп, халкь ауузунда жюриогенли, иги кесек жыл болады. Анда сиймеклик деген сөз жокьду, сезим а эппекди. Инсанни эч дуниясына, сезим кьудуретине энчи кьарамлы поэт, сөзлерин учарча этип, сиймеклигин юсюнден да энчи ауаз бла айттады, жангы кьуралган сыфатла бла кьууандырады, сейирсиндиреди.

Назмуну лирика жигити жулдузлу кечеди, сийгени уа – анда кьюзген ай. Ариу сөздөн терек чагады, сезим а жырлы болады. Адамны кьеллендирген, аны жашауун кьыйматлы, итинуиу, умутлу этген, аллында бийик акь тауу – айхай да, сиймеклик болганлай кьалады.

Адамны юсюнден көп айтады поэт. Ол келтирген кьууанчланы, ол кьойган жарсыуланы да сагына, «Адам дуниядан кетсе» деген назмусун жазганды. Кьууанчны бети жалаанда бир эсе – жарыкь, кьанатлы, учунулу, бушууну бети уа хар кьайда да энчиди. Дуниясын алышхан адам бла бирге уллу дуния өледи – жартылай кьалган сиймеклиги бла, туумай кьалган сабийлери бла, айтылмай кьалган ырызлыкь сөзлери бла, өксюз умуту бла дейди ол. Назму Кьучмезланы Шакьманнга жораланады. Ол намысы, сыйы жюриоген жамауат адамы эди. Аны дуниядан замансыз кетгени авторну кьалай ачытханы кьериюноп турады.

Урунууну ариулугу Ахматны назмуларында энчи жерни алады. Иш жашауун тамалыды. Аны юсюнден кьанатлы сөзле бла айтхан назмучу аны кьыйматын, уллу, жашауу сакьлаган төрелерин суратлайды. Урлукь селген адамны эси жотюду, кьолу уа – халал, беричу. Ол тартахан баразда өсерик мирзеу урлукьла жашауун тохтамай барып турлугьуну шагьатыдыла. Жерге урлукь салган адам закийди, дейди поэт.

Ол этген иш, бек биринчиден, жер юсюнде ач сабийлине тилеклерин толтурады, жарлы аналаны көз жашларын тохтатады... Ненча заман өтсе

да, малкьар халкь киши жеринде ачлыкьдан өлген кьартларын, сабийлерин, тишируларын унутурукь тьойюду. Ол себепден адам урлукь себе тургьаны жарыкь байрамга тенгди. Назмуда Созай улу энчи сыфатла кьурайды: бараза жангы жырын айтады, жер чирчикден кьебеди, мирзеу бюртюкле кьунден чартлайдыла, жер шары жангырады, назмучуну, сабан-

Бу орам – жетген кьызыны
кьолгени –
Келеди кьол аязыма.
Терезеле – орам кьезлери.
Жаз башы жетеди ауазыма...

Сыфат кьурай, Созайланы Ахмат табийгьатны, төгерегинде адамланы кьылыкьларын, энчиликлерин, иннетлерин да эсге алады. Поэтни жюриеги жарыкь боюлага тартха-

Уянады Сырт-Тала,
Наныкь ийисден тола,
Кьырдыклары чадьдыра,
Чыкь тамычыла чакьдыра...

Назмуну окугьанынглай, кьез алынга жай боюулары кьыйнай турган наныкь ийисли тала келеди. Жел, кьырдыклары чадьдыра, ала уа, кьоле, чыкь тамычыларын тьююре...

Ахматны поэзиясында миллет жашаууну, аны тарыхыны кьара, жарсыулу бетлери да бушуулу чыгьармаланы бийик даражаларына жетдирилип суратланадыла. Ол жаны бла поэтни «Акь Сыртдан манга дери – сени ауазынг» деген хапары энчиди. Кьара сөз бла жазылса да, бу чыгьарма поэзия солуун сакьлайды. Кьечгюнчюлюкге жораланган көп чыгьармаланы ичинде тийишли жерин тапханы да белгиледи.

Хапар суратлау кьочуне, жазылуу халына кере эпикалы поэмага ушайды. Мында Созай улу, назму төрелерин да сакьлап, кьара сөзю да алагьа нөгериликге алып, сейирлик суратлы дуния кьурайды. Хапарны баш жигити сюрюн кьуууп барган Ачады, сора аны ити Тутар – месини ызындан таралган парий. Автор экисини суратларын алай тынгылы береди – сюрюн азабындан кьайсы бегирек кьыйналганын ангыларга кьыйынды. Бушуулу аны жазыулары, миллетни кьадырыча.

Сюрюнлюкюне юсюнден малкьар жазычула барысы да жазгандыла. Алай Ахмат былайда да кесини энчи сөзлерин, суратлау амалын да тапханды:

...Биз миллетни сындырып,
Аллах урган сундуруп,
Отузуну өчюрюп,
Чыгьардыла, кьечюрюп.
Терсигьибиз болмайын...

Өле туруп, таулула,
Өрге туруп, таулула,
Кавказга кьараганлай,
Ауула алай-алай.

Кеси көп көрген, сюрюнлюкь сынаган поэтни сөзлеринде кьэбаулукь жокьду.

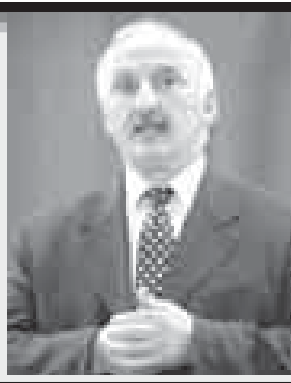
КьМР-ни да, КьЧР-ни да халкь поэтиди, Кьабарты-Малкьар Республиканы Кьырал саугьасыны лауреаты Созайланы Ахмат халкьны ыспас сөзюне эртте тийишли болганды. Тутхан ишине табынганына жууапха, аны иги кесек назмусу, айлы, кюнлю жырла болуп, жамауатны төгерегинде учуп айланадыла.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Сый берилу

Назмударында гюлле чакьган

Созайланы Ахматны юбилей жылды аны чыгьармачылыгыны юсюнден тийишли сөз айтып, поэтни алгьаракьлада алгьышлаганбыз. Газетни бу номеринде уа аны юсюнден кесини оюмун Ахматны кьалам эгечи Мусукаланы Сакинат айтады.



чыны да жырлары бир боладыла.

Поэзия дегенинг, инсанни жюриегинде кьайнап, тышына бьорген ниет байлыкьды. Кьууанч, жарсыу, ийнаныу, алданыу, ырызлыкь, сиймеклик, кьериюп болмаулукь дегенча ышанла, андан-мындан жазычууну оюмуна жыйылып, назмуну солуун белгилейдиле. Назмучулукь жулдузла жарыгына ушайды, андан кюн жылыву келеди. Анга кьуллукь этген а кимни да насыплы этеригине ийнанады.

Ахматны поэзиясы назму кьурауда малкьар адабиятта эртте тохташхан жорукьлага сыйынмайды: аны айтханы, рифмасы да жангы, гыллыуу да эркиндиле. Алай не тюрлю жангьлыкь да, эслиликге бла чынтты фахмулга таянса, тамыр иеди.

Ахматны лирикасында энчи магьана берилген сөзле, сөз тутушла, суратлау боюла асламдыла. Ол, излеуну жолундан таймай, кьунден-кюннге жангыра, өсе барган фахмуданды. Аны кьысха, верлибр бла жазылган тизгинлери көпдюле. Ол ангыламны малкьар поэзияга биринчи келтиргенледен бириди Ахмат. Былайда назмуну назму этген рифмасы угьай, ич гыллыууду. Рифма тьубейди, алай ол кезиуленип бармайды.

ны кьууучуларына кьанат береди, жюриеклеринде таукеллик кьууанчын орнатады. Сөз ючюн:

Кериле, уянады шаудан,
Чууакь кькно тебирете,
Жангьыз кюнню да минг эте,
– деп жазады Ахмат «Шауданны ышарьуу» деген назмусунда. Мамырлыкьны ариу сураты кьурайды Ахматны шауданындан.

Аны лирикасында «кьолла абызыраган кьегюрчюнледиле», кьыз «кьюзю аллында гюлчюк чакьганлай» сюеледи, «будай бюртюкле – гитче кюнчюккө», «чыкь басхан жюзюмде айчыкьла жюзедиле», «боз туманла уа – турнала»...

Ахматны табийгьат бла энчи шуьхулугьу барды. Аны назмуларында кюн, ай, жулдуз, таш, терек, гюл да адам бла байламлыдыла. Сөз ючюн, гитараны юсюнден назмуну алсакь, ай кечеги суратха жан салады:

Ай жарыгы. Гитара.
Терезени аллында.
Ай кьанатлы музыка
Жукьлайды кьылларында.

Гитараны кьылларындан чыкьган ай кьанатлы музыка адамлага игилик, мамырлыкь, ырахатлыкь тежегени кечеге жарыкьлыкь да, берекет да береди.

БАСМА

Миллет өхтемлигибизни юсюнден толу хапарлы этген китапла

Алгьаракьлада, айтхылыкь жырчыбыз Отарланы Омарны 100-жыллыгына атап, «Эльбрус» китап басма «Отарланы Омар: Жыр мени жашауумду» деген жыр жыйымдыкыны чыгарганды.

Анга Отар улу айтычу жырланы жюздөн артыгы киргенди. Жырла тематика жаны бла «Нарт жырла», «Мажюсюлюкь бла байламлы жырла», «Тарых-жигитлик жырла», «Сиймеклик жырла бла ийнарла», «Кюйле», Той-оюн бла байламлы эм чам, лакьырда жырла», «Сабийлеге жораланган жырла» деген башлары бла энчи бьлюмле болуп келедиле. Китапны ахырында уа жырчы кеси макьам салган жырла энчи жер тапхандыла.

Жыйымдыкыны ал бетлеринде Кьабарты-Малкьарны халкь поэти Зумакулланы Танзиляны «Жыры барны – кюню бар» деген статьясы келеди. Анда акьылман назмучу жырны дуния



магьанасын ачыкьлайды, ызы бла Омарга атаган «Халкь жырчыбыз» деген назмусун тура этеди.

Кьабарты-Малкьарны, Кьара-чай-Черкесни да Халкь поэти Созайланы Ахматны «Жюриеклеге кюн тийдире жашайса»

деп, Омарга аталган назмусу китапны бютюнда жарыкь этеди.

Жыйымдыкыны жарашдырган, ал сөзюн жазган да «Эльбрус» китап басманы баш редактору, КьМР-ни культураны сыйлы кьуллукьчусу Додулану Асиатыды. Ол китапны чыгарыуга себеплик этгени ючюн Москвада Битеудуния адабияты институтуну кьуллукьчусу, филология илмуланы кандидаты, фольклорчу Ходжиланы Танзиляга жюриек ырызлыгынын айтады.

Бу кюнледе уа Виктор бла Мария Котляровланы издательстволарында КьМР-ни, КьЧР-ни да халкь артисти Отарланы Омарны 100-жыллыгына аталып «Песенное волшебство Омара Отарова» деген жыйымдыкь басмаланганды. Издание республикалы илму-теория конференция бардырылырын алында дуния жарыгын көргенди.



Отар улу жырчы, жарыкьландыруучу да болганды. Аны айтыуларыны асламысы тарых шартла бла байламлыдыла. Ол чыгьармаларында халкьы сынаган кьыйынлыкьланы, кьууанчланы да толу ачыкьлаганды. Аны жырла-

рына тынгыласанг, бюгюнлюкьде белгисиз болган элени атларын, тукьумланы, дагыда башха тарых жашырынлыкьланы эшитесе, ангылайса. Ол а керти да миллет хазнады. Омар жангьыз кесини халкьын угьай, адам улуну барысын да сийгенди, сый бере, кьыйын кюнлеринде кьайгыра билгенди. Анга шагьатлыгь а, сөз ючюн, «Улуу-Хож» деген чыгьармасыды. Ол Кавказ урушда гунч болган кьабарты элге жораланганды.

Мария Котлярова Отарланы Омар керти да фахмулу, жаш жырчылага да чынтты юлго болганын чертеди. Бу жыйымдыкыны СКГИИ-ни проректору, философия илмуланы доктору Эфендиланы Фуад жарашдырганы да белгилеп, алагьа ырызлыгын билдиреди.

ТЕМУКУЛАНЫ
Амина.

СЕЙИР ТЮБЕШИУЛЕ

Малкяр адабият, маданият да венгерли
алимлени кеслерине тартадыла

Даут Къара Шомфан.

-Биринчиден, кесинги юсюнден айтсанг эди.

- Мен Кенияда тууганма. Атам немислиди, анам къуман къыпчакладан чыкканды. Кесим да аны тукъумун жюрютеме. Гитчелигимде анамы тукъумун юсюнден кеп сейирлик халарла эшите турганма. Абадан болуп, институтха окурга киргениме уа, Иштван Конгур бла да танышам, ол мени устазым эди. Эсигизде эсе, ол сизде сексеннич жыллада болганды. Мындан малкърлыны юслеринден шартла жыйышдырып келтирген эди. Дагыда ол айтуп къыпчаклыны юслеринден кеп зат билгенме.

Университетде окурган кезиуомде торк къауумга кирген къыпчак тили тинтип башлайма. Ол заманда Кавказда торк тили миллетле жашагъанларын да билеме. Университетни торкология бөлөмюн бошагъанымдан сора уа этнография жаны бла ишлеп башлаганма.

Мындан 23 жыл алгъа бизни республикага тыш къыралдан бир сейирлик адам келген эди. Ол, Англияны Оксфорд университетин бошап, андан бакалавр, башха айтханда, тил жаны бла уста болуп чыкканды. Аны аты Грейм Кларк эди. Ол кеп тыш къыраллы тилде селешенди, малкър тили да билгенди.

Ол заманда биз экибиз да кеп затны юсюнден ушак этген эдик. Бизни тилге къалай юйренгенни юсюнден Кларк былай халар айткан эди: «Университетни тил бөлөмюн бошагъанымлай, Тюрке барам. Анда инглиз тилде деп культура обществону институту барды. Ма анда инглиз тилден окурганма.

Алай бла ол къыралда онбеш жыл турганма. Тюрк тилге да анда юйренгенме. Мында малкърлыла жашагъанларын, аланы тиллери да торкюленикилеге ушагъанын билгенме. Бери келгенде уа бир шүехум манга Токумаланы Жагъафарны киталпарны алып келеди. Аланы окурт юйренгенме малкър тилге»,- деп халар айткан эди ол.

Сөзсөз, ол түбешу эсимде къалганды. Грейм Кларк бла дагыда түбеширге бек къосеп турганма, болсада ол бизни республикага жалаанда бир көре келип, бир күн туруп кеткен эди. Кеп болмай а радиода малкър бериуени баш редактору Ботталаны Мухтар: «Бизни республикага Венгриядан къонакъла келгендиле, ала бла түбеширге сюе эсенг, терк окуна жери жет»,- деп селешеди. Мен, кеп мычмай, радиокомитетте жетеме.

Къонакъладан бири Даут Къара Шомфан - торколог-этнографды, экинчиси Аккуш (Агоч) Гергей а - этнограф-этнографды. Экиси да Венгрияда илмула академияны этнография институтунда ишлейди. Ушагъыбызны кезиуомде ала мен башында сагъынган Грейм Кларкны таныгъанларын, андан кеп зат билгенлерин да айтхандыла.

Даут Къара Шомфан, бек аламан болмаса да, малкър тилде селешеди, Аккуш Гергей а орусча устады, тауча да англайды. Ол къоншу кабинетде кеси келтирген торлю-торлю сыбызгылада радиода ишлегенлеге таулуаныкъылага ушагъан макъамланы согууп турган кезиуде, биз Даут бла ушак этгенбиз.

-Сиз бизге биринчи керем келгенсиз?

- Угъай, бурунгу жылда да келген эдим Аккуш къарындашым бла. Ол а шөндюге дери да бола турганды мында. Биринчи келгенибизде, Дагыстанга барып, къумукъуланы халк жырларын жыйышдыргъан эдик. Сизни республикада уа Аккушну кеп шүехлары, танышлары бардыла. Бу жол аны ала чакыргъандыла. Дагыда биз Къарачай-Черкес Республиканы ара шахарында ногъайлыны бу конде бардырылык конференцияларына да къатышырыкъбыз.

- Бери келгенигизни магъанасын да айтсанг эди.

- Бу жол малкър халк жырлары жыйргъады муратыбыз. Аккуш тилманчылык этеме. Жырлары жазама, инглиз эмде венгер тилге кечореме, керек болса, аны бла бирге къуман тилде къатылайма.

-Юйде уа не тилде селешесиз?

-Къуман тилде. Венгрияда ол ассимиляцияны хатасындан 17-18-чи ёморледе къуругъанды. Аны къайтарып ючюн, Иштван къаты кюрешгенди, кеп илму ишле да жазганды. Аны сизге келиуо да аны бла байламы эди. Бизге бери жолну да ол ачханды. Махачкъалада тил бла байламы бардырылган жыйылыулага да къатыша турганды. Мен а ол башлагъан ишни андан ары бардырырга итинеме. Аны себепли малкър тили да дурус билерге сюеме.

Сөзсөз, бу ишни мен ахырына жетдираллык тойюлмо. Нек дегенде торк миллетлени тарыхлары иги да теренге кетедиле, ол санда малкър тили да. Аланы тинтип бошар ючюн, кеп жылла керекдиле. Есюп келген жашла бла къызла аны андан ары бардырыларына ийнанама. Андан сора да, малкър эмда къуман халкыны араларында байламыла жюрюторча къарындашларыбыз, эгечлерибиз болсала

эдиле, деп тилейбиз Аллахдан.

- Малкър тилге уа къаидан юйренгенсе?

- Мени ююмде киталпарым, таулу жырла, жомакъла бла дисклерим, «Евразияны халкларыны эпосу» да бардыла. Ма аланы окурт юйренеме тилге. Андан сора да, юй бийчем къыргызылды. Ол университетде окурганда танышханбыз. Юйде эки балам барды. Жашла. Бирине ончю, экинчисине да сегиз жыл болады. Абадан жаш къыпчакча биледи, кичи уа венгер тилде селешеди асламында.

- Сизде кавказлыла жашаймыдыла?

- Къарачай- малкър халкыны келечилери кепди. Бир 500 мингден аслам боладыла. Сөзсөз, тил кете бара эсе да, тамырларыбызны унутмайбыз. Адетлерибизни, терелерибизни къаты тутарга кюрешибиз. Мындан бу жол да кеп таулу жырла элтрикибиз. Аланы макъамларында къыпчаклыла-ныкъылага ушагъан жерлери



Аккуш Гергей.

бардыла. Аккуш кеп торлю инструментде сога билгени себепли, аланы бусагъатда окуна эшитдирге болукъды.

- Бизни республиканы айбат жерлерине да барып келген болурсуз. Нени жаратханысиз?

- Минги тауну. Мени муратым барды - бери келип, аны тепесине чыгарга. Саулугъу игиди, Аллаха шукур. Келир жыл иги да хазыранып, ол муратыма жетерме деп турама.

Даут Къара бла ушакъ этип бошагъаныбызлай окуна, Аккуш биргесине келтирген сыбызгыларыны, гыбыт къобузну согууп, малкър халк макъамланы эшитдиргенди.

Венгерли алимле ол күн дагыда Акъ-Суу элде темирчи Бачиланы Хамзатны юйюне да барып, аны ишин, поржесин да келгенде, сауыгага бичак да алгъандыла.

ХОПАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алганды.

ТАРЫХЫБЫЗДАН

Суу тирмен – таулу тирнеклигини шагъаты

Адам улу жаратылганлай, андан ёлмез ючюн, кеси жашагъан тийреде, табийгъатда болган затла бла хайырланып башлаганды. Угъа барганды, сууда чабакъ тутханды, жерде, терекледе ёсген кёгетлени жыйгъанды. Ызы бла, аны хайырын ангылап, адамла кийик хайуанланы юйорсондюрюп, жер бла кюрешип, мирзеу эм башха затла ёсдюрюп башлагандыла.

Мирзеуну ун этер ючюн желни, сууну ючюн сынап, жел эм суу тирменле ишлегендиле. Бизде, таулулада, гитче къол эм суу тирменле бла хайырланып тургандыла. Суу тирменни мен биринчи керу Орта Азияда келгенме. Къарт атабыз, Афашоқаланы Туугъан, ийнеки арбага юйретип, анга кесибизни эм къоншуланы мирзелерин жюклеп, Къаражыгъа элде суу тирменге элтип айланганды. Мен ол арба бла ары кеп кере барганма.

Кенг къырыкъдан кеп суу келип, уллу темир чархны буруп, тирменни ишлетип турганды. Андан чыккъан суу терен илипин бла бек терк бара эди. Аны суу тыйылса, ол илипин тюбюнде уллу чабакъла, аузуларын кенгине ачып, куйруклары жерге-жерге уруп тура эдиле. Орусула жашла, тирменни иесине келип, чабакъланы челеклеге атып, юйлерине

Таулуланы жашу турмушларыны юсюнден айтхан, тарых бетлеринде къалып, унутула барган иги кесек зат барды. Аладан бирлери – суу тирменле - таулу эллини тирнеклигини шагъатыдыла.

элтип болгандыла.

Юйде къууут неда нартох ун этерге тошсе, къарт анабыз, Эттеланы Батырны къызы Нальдюз (жаннетли болсун), къол тирменни буруп, мен а нартохно къолум бла ол тирменге къууп турганма.

Эрттенликде-эртте тууарланы алгыны, мындан кёчгюнчо, ёгюз арба жюрюген сёдегей жол бла атлата-атлата, жолга таушген ташланы да кетере, ёрге чыгып барам. Жолну бир жанында битуе узунуна дери ташдан хуна къаланыды. Тюз жерге чыккыганлай, кеп юйно топ хуналары кёрюнедиле. Аланы къатларында Афашоқаланы Исхакъны кёреме. Къолунда да бир уллу чёгюк бла юторгюсю. Ол ташланы ичинден эки тирменге жарагъан акъсылдым ташны сайлады.

Ташны да таш биледи дегенлей, аны да сайлай билерге керекди. Биринчи аллынга тюбеген угъай, муру болмаучусу хайырланады.

Мен андан жукъ ангыламагъан бир адам, бу къынгырмынгыр затпадан къаллай тирмен ташла болукъдула деп, кез къакъмай къарайма.

Исхакъ, юторгюню къолуна алып, аны чёгюк бла уруп, ташны ашыкъмай, акъыртын жонуп башлайды. Аны сынган кесеклери ары-бери чартлайдыла. Уста бу иш бла кюреше туруп, аны бир жерин да ёнчелемей, кеси кёзю бла эсеплейди. Къарап-къарагынычы ташны бир жаны тюз, терекер маталлы болуп башлайды.

Бир ауукъ замандан а ол эки таш биринчи торсонлеринден башха болуп, кеслерине да «жан кирип», тирмен ташлага ушап къаладыла. Эслемей, чёгюк бла къаты уруп, уллу кесек оймаз ючюн, Исхакъ гитче юторгю бла да ишлейди.

Энди бу экисин да жерлерине, Гескенти сууну боюнуна, тирменге жетдирерге керекди. Ёгюз арбага ташланы жюклеп, аллында айтылган жол бла эншиге тошюрюп, жерлерине орнатады. Тирменге суу баш илипинден къангадан ишленген къырык бла барады. Ол уллу чархны бурады. Алай бла, тирмен ишлеп тебейрди.

Аны ичинде мирзеуге деп ишленген уллу къоф барды. Андан чыккыган мирзеу гитче тегенге

тошеди. Ол тегенге уа, агъачны къыйынлысы тирменге къакъгыч болур дегенлей, къакъгыч (канкурак) орнатыйлы турады. Ол тегенден тирмен ташлага мирзеу марда бла жиберилип туруп ючюн салынганды. Дагыда, андан сора да, жарма керекли болса, тирмен ташны бир кесек ёрге кёторюрге тошеди.

Бу затланы юсюнден жигине жетдирип айтырда не кереклиси барды десегиз, биринчиден, бусагъатда жаш тёлю суу тирменни кёрмегенди. Алай эсе уа, мында жазылган затланы окуса окуна, аны не болганын билликди. Экинчиден, таш бла кюрешген тынч тойюлдо. Аны бир затха келишдире келгенлей, ол эки жарылып кетерге да болукъды. Тирмен тап ишлерча, уллу къоф, билим эм фахму, талай заман, къару керекди.

Аны юсюне да табийгъатны кесинге ишлетген бир-бирледе уа къоркъуулу окунады. Жай, чыранла эригенде, жауунала бек жаугъанда, черекле къутуруп, кёторюлюп, кенгине жайылып, тереклерин ашап барадыла. Кюз артында уа шаш, акъырын келедиле. Тау сууаны быллай халларын кёрген, тирменни эсине тошген жерге саллыкъ тойюлдо. Суу кеп келген заманда аны ыркы алып кетмезча, аз болган кезиу-

де да тирмен ишлерча, ма алай орнатюрга керекди.

Исхакъ, кесини ишин сюйген, къолу уста адам, бу жумушну тынгылы толтурганды. Тирмен бизни юйден узакъ тойюл эди. Мен ары кеп кере бара турганма. Бир заманда да кёрмегенме кирит салынып. Исхакъ кеси адамлага къалай ачыкъ эсе да, тирменни эшиклери да не заманда да хар келгенге ма алай ачыкъ эдиле.

Жамбот улу Исхакъны тирменне башха элден да келип тургандыла. Кими эшекге жюклеп, башхала ат арба бла будай, нартох, арпа, бир-бирле уа нартохно къууруп, къууут этер умутда.

Жну топпа-топу этип, жыгыра алып келгенин кёргенме, дейди. Къачан келседе да, не зат келтиресе да, Исхакъ алага бек тынгылы къарагъанды.

Тирменни унсуу къалыр дегенлей, ол кесине бир хайыр тошсон деп кюрешмегенди. Халкъга тап, иги болсун деп къурагъанды ишин. Сынау да болганды ол затда - мындан кёчгюнчо окуна бар эди аны атасы Жамботну тирмени. Келген кеп алгыш этип, ыразы болуп кете эди юйюне. Афашоқаланы Исхакъ огурулу эм къууаты болган адам эди.

БЕККИЛАНЫ Омар.
Быллым эл.

Дата

Фахмуланы гюрбежиси

1811 жылда 19 октябрьде Россейде Царское село деген ариу, жашил жерчикде (бусагъатда Ленинград областда Пушкин шахар) лицей ачылганды. Анга деп, Екатерина патчахны дворедини бир кесегин белгендиле. Александр I, патчах тахтага олтурганлай, Россейде кеп затны тюрлендирирге суйгенди. Царскоеский лицей да аны ол жангылыкларындан бири эди.

Ол окуу юйге биринчи жыл отуз сабий алгандыла. Ала барысы да

экономикадан, латин, француз, немис тилледен, риторикадан, тарыхдан, математикадан, физикадан, географиядан, искусстводан, гимнастикадан дерсле бергендиле. Андан сора да, ала ариу жазаргъа, сурат этерге, тепсерге, фехтованиягъа, атда барыргъа, жюзерге юйренгендиле.

Бир тюрлю бир жорукъдан чыккъан, низамны бузгъан, хыли этген сабийлени атларын къара къангада акъ мел бла жазгандыла, аланы классдан энчи



лицейни директору бла профессор къол салып, саугъагъа китапла бергендиле. Окууну иги бошагъанла уа майдалла бла махтау къагъытла алгандыла.

Александр ПУШКИН

Лицейни юсюнден эсернуле

*Къалкъып башлагъан кёклени тенгинде,
Жабыу жайылганды кече кенгине;
Сёзсюз шоллукъда орамла, талала,
Узакъ орманны да жабып туманла;
Агъач салкъыннга учунган суучукъну
Азчыкъ эштиледи чапхан тауушу;
Аяз да, къалкъып чапыракъ арада,
Алады соллу, даурсуз тынчая;
Кёкде жюзген ай да, ушап акъкъуугъа,
Жюзеди, жюзеди кюмюш булутда;
Минчакъ череклей, тёголе чучурла -
Жаухар къаялы тауладан учхунла;
Сабыр кёлледе жууна тейриле,
Толкъун да ашыкъмай келе да кете;
Ма ол шоллукъда, мустукъа таяна,
Барадыла кёк таба деу къалала...*

Малкъар тилге
МУСУКАЛАНЫ Сакинат
кёчюргенди.



бай, къолайлары болгъан юйюрледен эдиле. Ол лицейистлени арасындан кеп белгили адам чыккъанды. Эсенден кетмезликлери уа, баям, была болурла: уллу поэт Александр Пушкин, поэт эм журналист Антон Дельвиг, поэт эм декабрист Вильгельм Кюхельбекер эм «Записки о Пушкине» деген китапны автору декабрист Иван Пущин.

Сабийле алты жылны энчи программа бла бир ыйыкъда алты кюн окугъандыла. Мында окуучулагъа нравственная этикадан, правоведениядан, политика

тутаргъа да эркинлик болгъанды. Ол оноугъа жаш адамла кеслери келгендиле. Андан ачы бир зат да кёрюнмегенди лицейчилеге. Мундирлерин сыйырып, бир къауум заманнга юйден келген кийимлери бла жюрюмеге да къыйгъандыла кесин тап жюрютмегенни. Баям, аман къылыгъыгъыз бла лицейчилени мундирлерине кир къондурасыз деген хыйсап бла.

Кеслерин тап жюрютгенлени, иги окугъанланы атларын а акъ къангада алтын харфла бла жазгандыла. Алагъа

Медицина

Диспансеризация - ауруудан сакъланыу

Саулукъ сакълау министерстводан билдиргенлерине кёре, Къабарты-Малкъарда жамауатны арасында саусузланы ачыкълау эм аланы жукъгъан ауруудан сакълау жаны бла жыл сайын бардырылуучу жумушну чеклеринде 100 минг адамга къарап чыккъандыла.

Бу магъаналы ишни къурау эки кезиуге бардырылады. Алга адам жарыуларын ачыкъ этеди, ызы бла анга кёре сынамлы уста врачла, аны саулуугун тинтип, не ауруу болгъанын ачыкълайдыла. Баш магъана уа адамны чархында кесин билдирмей тургъан аурууну кепге созмай белгили этиу бла байламлыды.

Саулукъ сакълау министерство бардыргъан тинтиуени кезиуюнде кеплююк бла биринчи жерде жюрек эм къан тамыр ауруула тургъанлары белгиленгенди. Ызы бла онкология, андан сора ёпке ауруула аслам ачыкъланадыла. Керек болса, къысха заманны ичинде ол саусузлагъа багъарча онгла къураллыкдыла.

Программада белгиленгенине кёре, жылны ахырына дерн энтта да 50 минг адамга къараркъдыла.

Бизни корр.

ЖОРУКЪЛА

Газ сансызлыкъны унамайды

Угар газ бла ууланганын биринчи ышанлары – адамны башы ауруп тебирейди, кёлю аман этип башлайды, кёзю-башы тегерек айланады, атлагъаны, къымылдагъаны къыйын болады. Тюз да ол затланы эслегенлей, олсагъат окуна отоулада эшиклени, терезелени кенг ачып, хауаны тазаларгъа керекди. Ызы бла мычмай газ оборудованигъа къарап, аны ёчулгенин неда ёчулмегенин тохташдырыргъа. Хауада газны ийиси сезиле эсе, чыракъланы жандырыргъа неда сирнек къабындырыргъа арталлыда жарамайды – ол уллу хатагъа келтирирге боллукъду. Терк окуна 04 номер бла газ службагъа сёлеширге керекди, 03 номер бла уа - терк медицина болушлукъ бергенлеге, дейдиле КъМР-ни Саулукъ сакълау министрствосуну специалистлери.

Быллай газ бла ууланмаз ючюн, отоуланы жылытама деп, печьелени неда духовой шкафланы бошуна ишлетирге жарамайды. Конфоркланы барын да бирча жандырып туруу печьни кесине, ол отоуда тургъан адамлагъа да иги тойюлдю. Дагъыда газ колонканы ваннойде орнатыргъа керекмейди. Ожакъланы дайым тазалап туругъа тийишлиди.

Газ оборудованигъа кесигиз ремонт этерге кюрешмегиз, ол тийишли специалистни ишиди. Уллу басым бла сыналып кёрюлмеген эмда хайырлануу болжалы бошалгъан газ баллонланы абериге жаратыргъа жарамайды. Ожакъда тартуу иги болгъанын бла къалгъанын къагъытны жандырып, котёлну аллында тешигине жууукълашдырып кёрюрге боллукъду. Тартуу жокъ эсе, неда аны къорккусузлукъ автоматикасы тап тойюл эсе, котёлну ишлетирге жарамайды. Юйде неда тышында хауада не аз да газ ийис сезиле эсе, тийишли службагъа сёлеширге керекди.

Басмагъа **УЛБАШЛАНЫ Мурат** хазырлагъанды.

Семинар

Къабарты-Малкъар кырал университетде студент спорт сферада байламлыкъланы айнытуу жаны бла халкъла аралы семинар бардырылганды. Аны ишине Беларусдан, Азербайджандан, Къазахстандан, Абхазиядан, Юг Осетиядан эмда къоншу регионладан вузланы келечилери къатышкандыла.

Студент спорт - саулукълу тёлюге себеплик



Къонакъла бир ненча кюнню ичинде бу сферада бир бирлерини сынаулары бла шагъарейленгендиле, студент спортну кючлендириу жаны бла оюмларын туура этгендиле, миллет кубоклагъа, тюрлю-тюрлю эришулеге бирге къатышыргъа оноулашкандыла.

Россейде студентлени спорт союзуларыны вице-президенти Роман Ольховский бу семинарны ишине бийик багъа бичгенди. Ары келген



Студент спорт - саулукълу тёлюге себеплик

хар делегатны магъаналы, къыйматлы оюму, сынауу да болгъанын белгилегенди. «Студент спорт - ол бек магъаналы сферады. Аны айнытуугъа башха къыралада да уллу эс бурулгъанын мында шарт кёргенбиз», - деп, ол университетни башчыларына бла коллективине къонакъбайлыкълары ючюн ыразылыгын билдиргенди. Делегацияланы таматарлары да бу ишни къурагъанлагъа кеп ысып

сёзле айтхандыла. Проектге къатышуу аланы вузларына уллу себеплик этеригин да жашырмагъандыла. Университетни билим беруу эмда юиретиу жаны бла проректору Ауес Кумыков бу семинаргъа келирге амал тапханлары ючюн къонакълагъа ыразылыгын айтып, КъМР-да спортха не заманда да уллу магъана берилгенин чертгенди. Мында окъуп кетген бир къауум адам олимпиада чемпионла болгъанларын да эсгергенди. Ызы бла семинаргъа къатышханланы барысына да ыразылыкъ грамотала бла сертификатла бергенди.

Тюбешиую официальной кесеги бошалгъандан сора делегатлагъа солуу-культура программа къуралгъанды. Аны чеклеринде къонакъланы миллет аш-азыкъла бла сыйлагъандыла, ызы бла спектакльге чакъыргъандыла. Экинчи кюн а аланы республиканы бек ариу жерлеринден бирине – Элбрусну тийрелерине - элтгендиле.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Спартакиада



Шахматлада эм кючлюле - быллымчыла

Элбрус районда Сабийлени эм жаш тёлөнү чыгармачылыктарыны Мокьаланы Магометни атын жюриютген арасыны «Клуб-64» биригиюнде районну окыучуларыны спартакиада зачётуна шахматладан эришуле бардырылгандыла.

Анда жашланы араларында быллымны орта школундан Афашокьаланы Махти хорлаганды. Экинчи жерге - Ахматланы Мухаммат (Тырныаууз, бешинчи номерли гимназия), ючюнчюге уа

Жашууланы Магомет (Тырныаууз, ючюнчю номерли школ) чыкьгандыла.

Кызылада эм кючлю шахматчы быллымдан Балаланы Рита болганды.

Экинчи жерни Афашокьаланы Фатима (Тырныаууз, алтынчы номерли школ) алганды. Ючюнчю жерни уа Журтубайланы Селима (Тырныаууз, ючюнчю номерли школ), Ульяна Часовская бла Хаджиланы Фатима (Терс-Кьолну орта школундан) юлешгендиле,

ала бирча очкола жыйышдыргьан эдиле.

Алай бла, спартакиаданы женгил атлетикадан бла шахматладан эришуилери бошалгандыла. Битеулю эсепге кере, алда Тырныауузну бешинчи номерли гимназиясы барады. Аны ызындан шахарны ючюнчю эм алтынчы номерли школлары тизилипдиле.

Анатолий ТЕМИРОВ.

СУРАТДА: хорлагьанланы бла призёрланы кьаууму.

Ыйыкчыла хораскан

22 октябрьден 29 октябрьге дери



КЪОЧХАР. Бу ыйкьда адамла бла бир тилли болуп, хар ишигизни тамам эталлыксыз. Художестволу чыгармачылык бла кюрешгенле уа артык жетишимли боллукьдула.



ТАНА. Бизнес-проектлеригизни жашауда бардырыргьа ашыкьмагыз - кьоранчла боллукьча кёрюнеди. Ырысхыгызны сакьлаугьа артык кез-кулак керекди.



ЭГИЗЛЕ. Тишируу бла байламлы керексиз сёзле жерлерин табарыкьдыла. Жауларыгызны хыйлалары да ачык боллукьдула.



АЙЫРЫЧАБАКЪ. Иште тамагьыз бла тубешмеге кюрешигиз. Аны кёлю бу кюнде жарык туюлду. Ыйкьны ахырында артык уллу болмаган ахча тюшерикди.



АСЛАН. Тёлеулеригизни, кредитлеригизни, налогларыгызны берип кетериге кюрешигиз. Кьоранчларыгызны эсеплегенлей тургуз. Солууну юсюнден сагыш этигиз.



КЪЫЗ. Багьалы затланы сатып алыргьа тап кезиу туюлду. Башхала ючюн жууаплыкьны боюнугьузгьа алмагыз: сизни терс ангьларгьа боллукьдула.



БАЗМАН. Ыйкьны ал кюнлеринде керекли ууак затлагьа эсигизни бурмай кьоярыкьсыз. Кьыйын болмаган ишни окьуна бу кюнде кьолгьа алмагыз.



АКЪЫРАП. Жуукьларыгыз бла арагьызда ангьламаула чыгарыкьдыла. Сабырлыкь изленеди, баям, ала бир-бирде тюз окьуна болурла.



МАРАУЧУ. Бу ыйкьда, сиз сунмай турганлай, уллу кьоранчла этип кьояргьа боллукьсуз. Нерваларыгыз да тынчлыкь берлик туюлдуле, аны сылтаундан а тюрлю-тюрлю даулашла чыгаргьа кьокьуулду.



ТЕКЕМЮЮЗ. Романтикалы тубешиулеге ахшы кезиудю. Ююгюзде да ырахат болумла кьуаргьа умутлу эсегиз, аллай онгла ачылгьандыла.



СУУКЪУЙ. Жуукьларыгыз бла сёлешиулеригиз кёлюгюзю кьууандырлыкь туюлдуле. Ууак затла ючюн чыкьган даулашла ююрюгюзю ырахатыгьын бузаргьа боллукьдула. Сабыр болургьа кюрешигиз.

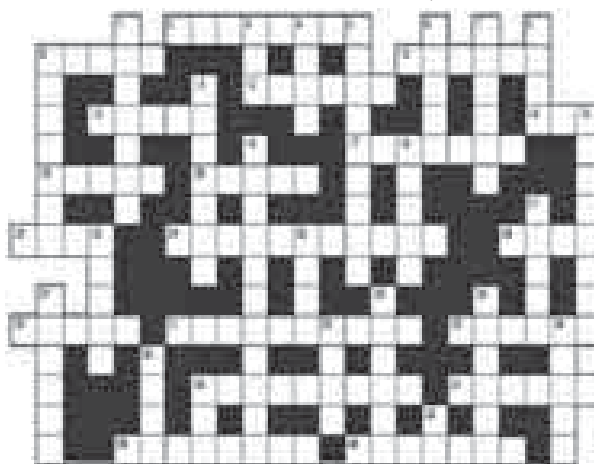


ЧАБАКЪЛА. Жангы оюм бла таукуленип, аны асыры бек ашыгып жашаугьа кийириге излерикиз. Бираз заманны тынч турсагыз иги боллукьду.

ЭНИНЕ: 2. Иниче аякьлы кьанатлы. 9. Киногьа кириге эркилик кьагыт. 10. Сууну сойген юй кьанатлы. 12. Ол курортха кьолайлыла сойюп барадыла. 13. Андан этилген затла, сакь болмасангь, сынаргьа ёчдуле. 14. Ол кьышда жауады. 17. Кёлледе, суулада ёсген затланы тууучу. 19. Ююно кьалаууру. 20. Атны бир тюрлюсю. 22. Жаюу айланмагьан адам. 24. Боран кёллигин алдан билдириучо кьанатлы. 26. Тайны бир тюрлюсю. 30. Таулада кьалын буз. 31. Жукьа кийинген адам. 33. Кёлпе аны тилинде сёлешген уллу кьырал. 36. Малда, адамда да тубеучо ауруу. 37. Христиан межгит. 39. Жолу, иши тап бармагьан адам. 40. Билмей турганлай деген магьанада жюриюген сёз.

ЁРЕСИНЕ: 1. Акьылсызлыкь. 3. Аны тырнакьгьа, полгьа да сюртедиле. 4. Тишируу ат. 5. Бизге кьарындаш халкьны адамы. 6. Кьарачайны бек баш адамы. 7. Шимал индеецлени бир тайпасы. 8. Жашар, бугьар мюйюш. 11. Сабийсиз адам. 15. Бусагьатда ёсген затны ол ууландырады. 16. Кьоркьуу хапар келсе, ол хал сени кьоюп кетмейди. 18. Аны кёп окууп, юйренип аладыла. 21. Топха ушаттылып чулганган халы. 23. Ыразылыкь сёз. 25. Эр кишини баш кийими. 27. Ыразы болмагьанда айтылган сёз. 28. Кёп кюнню барган кино. 29. Тамакь ауруу. 32. Тюз жер. 34. Адам. 35. Жауундан сора келген суу. 38. Ол кечеге жолну жарытады.

СЁЗБЕР



ГАЗЕТНИ 199-ЧУ НОМЕРИНДЕ ЧЫКЪГЪАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ

ЭНИНЕ: 7. Кьаралдым. 8. Мандалакь. 11. Санау. 12. Кьылыч. 13. Уллукулакь. 16. Хырлыкь. 17. Ажашхан. 18. Сабакь. 20. Тамаша. 21. Амадей. 22. Илиада. 23. Шефран. 25. Малчы. 29. Магадан. 31. Акьлимат. 33. Аманкьарын. 35. Табан. 36. Пенал. 37. Садакьчы. 38. Дамырлыкь.

ЁРЕСИНЕ: 1. Халаллыкь. 2. Кьазакь. 3. Сыралыкь. 4. Нарсана. 5. Кьабын. 6. Шыбырдау. 9. Агунда. 10. Улутха. 14. Олимпиада. 15. Бандероль. 18. Салам. 19. Кьаршы. 24. Баппахан. 26. Алания. 27. Чомарт. 28. Кьаргьаныу. 30. Намазчы. 31. Абынган. 32. Кьадар. 34. Шеро.

Учредитель: Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактору орунбасары
ТЕКУЛАНЫ Хауа

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

АТТАЛАНЫ ЖАМАЛ
(баш редактор)
ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь)
МОКЪАЛАНЫ Зукура (культура бёлмоню таматасы)
ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика бёлмоню таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиликлерин кьоруулау жаны бла Кьабарты-Малкьар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагьа КьМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла кьырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикге кере 19.00 сагьатда кьол салынады. 20.00 сагьатда кьол салынганда.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Муусукаланы Сакинат - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары;
Зезаланы Лида - (1, 2, 3, 5-чи бетле),
Геляяны Валентина - (4, 6, 7, 8 -чи бетле) - корректорла.

Тиражы 2100 экз. Заказ №1631
Багьасы 10 сомду

РЕДАКЦИЈНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:



360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru